

Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimine Uluslararası Bir Bakış: OECD Karnesi¹
An International View of Early Childhood Education in Turkey: OECD
Grades

Sabiha KAYMAK EREN²
Şifa Kevser ÇAKMAK TELOĞLU³
Tülay İLHAN⁴

ÖZET:

Bu çalışmanın amacı, 15 Eylül 2016 tarihinde yayınlanan ‘Eğitime Kısa Bir Bakış 2016: OECD Göstergeleri’ ve 21 Haziran 2017 tarihinde yayınlanan ‘2017’ye Güçlü Bir Başlangıç: Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımında Anahtar OECD Göstergeleri’ raporlarından yola çıkarak Türkiye’deki erken çocukluk eğitimi ve politikalarını; okullaşma, okula devam, finansal destek miktarı ve eğitim programları açısından değerlendirmektir. Çalışmada, bu raporda yer alan; 3-4 yaş çocuklarının eğitime kayıt oranları, okul öncesi dönemde devlet okullarına kayıt oranları, okul öncesi ve ilkokulda yaşlara göre okullaşma oranları, okul öncesi eğitime ayrılan finansal destek oranları (kamu-özel), eğitimci başına düşen öğrenci sayısı, OECD ülkelerindeki erken çocukluk eğitimi programlarının kapsamı ve okul öncesi eğitim programlarının içeriği kapsamında OECD ülkeleri ve Türkiye kıyaslaması yapılarak incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda; OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye’deki okul öncesi eğitime ayrılan finansal destek miktarının, okul öncesi öğretmenlerinin çalışma koşullarının ve özellikle 0-3 yaş grubundaki çocukların okul öncesi eğitime katılımının düşük olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları ışığında, okul öncesi eğitime ayrılan kamu harcamalarının artırılması, dezavantajlı çocukların bulunduğu bölgelerdeki ailelerin bilinçlendirilmesi ve okul öncesi öğretmenlerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: OECD, erken çocukluk eğitimi, Türkiye

¹ Bu çalışma, 1. Uluslar arası Eğitim Araştırmaları ve Öğretmen Eğitimi (ERTE Congress) Kongresi’nde sunulmuştur.

² Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, sabihakaymakeren@gmail.com

³ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, sifacakmak@gmail.com

⁴ Arş., Gör., tulay.ilhan@hacettepe.edu.tr

Bu makale iThenticate programı ile taranmıştır.

Makale Gönderim Tarihi: 21/11/2017-Kabul Tarihi: 20/12/2017

Abstract

The purpose of this study is to evaluate Türkiye's early childhood education and their policies in terms of schooling, school attendance rates, financial reports, and education programme with reference to 'A short glance at education 2015: OECD Report' which is published at 24 November 2015. In this report, school attendance rates of 3 and 4 years old children, percentage of children enrolled in public schools in early childhood education, attendance rates in early childhood education and primary education by age, expenditure on pre-primary educational institutions, ratio of students to teaching staff, profile of early childhood educational development programmes are evaluated by the comparison of OECD countries and Turkey, existed situations are revealed. According to results it is found that in Turkey, the amount of funding allocated to early childhood education, the working conditions of early childhood teachers and attendance rate of 0-3 age of children was determined to be low when compared with OECD countries. In the light of the results, it is proposed to increase the public expenditures for early childhood education, to raise awareness of the families in disadvantaged areas and to improve working conditions of early childhood teachers.

Keywords: OECD, early childhood education, Turkey

Giriş

Günümüz dünyasında ülkeler arasındaki rekabet yalnızca teknoloji, ekonomi gibi alanlarla sınırlı kalmamış; bu alanlardaki gelişmenin temelini oluşturan eğitimde de işbirliği ve rekabet hızla artmıştır. Yaşamın ilk yıllarında alınan eğitimin önemi ve değeri yüzlerce yıldır bilindiği halde özellikle son yüzyılda ekonomide ve aile hayatındaki radikal değişiklikler eğitim politikalarında da değişikliğe yol açmıştır. Kadınların eğitime ve iş gücüne katılımının artması, erken müdahale ile çocukların sahip olduğu dezavantajlı durumların (yoksulluk, kültür ve dil farklılıkları, düşük sosyo-ekonomik düzey, özel eğitim ihtiyacı) etkilerinin azaldığının belirlenmesi gibi etkenlerle erken çocukluk eğitimine ve kalitesine olan farkındalık hızla artmıştır (Esse,2014). Bununla birlikte nöro-bilim alanında yapılan çalışmalarda, erken çocuk bakım ve eğitiminin bilişsel ve bilişsel olmayan becerileri geliştirerek, gelecek öğrenmeler

ve hayat boyu başarı için önemli bir alt yapı oluşturduğunun fark edilmiştir. Bu nedenle ülkeler; ulusal ve uluslararası düzeyde erken çocukluk eğitimi politikaları geliştirmek, erken çocukluk eğitimine katılımı arttırmak için uluslararası iş birlikleri kurmaya başlamıştır (OECD,2017a). Bunlardan biri de Türkiye'nin de içinde yer aldığı Birleşmiş Milletler Örgütü'dür. BM'de yer alan dünya liderlerinin 2015 yılında belirlediği ve 2030 yılına kadar sürdürülebilir küresel kalkınmada iş birliği yapılacak 17 hedeften 4.'sü 'Nitelikli Eğitim: Herkesi kapsayan ve herkese eşit derecede kaliteli eğitim sağlamak ve herkese yaşam boyu eğitim imkânı sunmak' olarak belirlenmiştir. 'Nitelikli Eğitim'in göstergeleri arasında;

- 2030'a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının ücretsiz, hakkaniyetli ve kaliteli bir ilköğretim ve ortaöğretimi tamamlamalarının ve böylece ilgili ve etkili öğrenme çıktılarının elde edilmesinin sağlanması,
- 2030'a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının onları ilköğretime hazır hale getirecek kaliteli okul öncesi eğitimine erişimlerinin güvence altına alınması,
- Cinsiyete göre gelişimsel olarak sağlık, öğrenme ve psiko-sosyal iyi olma hali yolunda olan 5 yaş altı çocukların oranı,
- Cinsiyete göre planlanan öğrenmeye katılım oranı (ilkokula resmi giriş yaşından bir yıl önce) ,
- 2030'a kadar eğitim alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve engelliler, yerliler ve kırılgan durumdaki çocuklar dâhil, kırılgan insanların her düzeyde eğitim ve mesleki eğitime eşit biçimde erişimlerinin sağlanması,
- Çocuklara, engellilere, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitim olanaklarının yaratılması ve geliştirilmesi ve herkes için güvenli, şiddete dayalı olmayan, kapsayıcı ve etkili öğrenme ortamlarının oluşturulması,
- Belirli bir ülkede, (a) okul öncesi; (b) ilkokul; (c) ortaokul ve (d) lise düzeylerinde geçerli seviyede öğretim için gerekli olan hizmet öncesi veya hizmet içi en az asgari düzeyde düzenlenen öğretmen eğitimi (örneğin pedagojik eğitim) almış öğretmenlerin oranı artırılması gibi doğrudan erken çocukluk eğitiminin de kapsamında hedefler belirlenmiştir (UNDP, 2015).

Küresel Hedeflerde bahsedildiği üzere amaç sadece erken çocukluk eğitimine katılım değildir çünkü erken çocukluk programlarından maksimum faydanın sağlanması sadece katılım ile sağlanamaz. Eğitim hizmetlerinin kalitesinin yüksek olması, erken çocukluk eğitiminden beklenen faydanın sağlanması için şarttır. Erken çocukluk eğitiminin kalitesi birçok değişkene bağlıdır. Bunlar;

- Öğretmen başına düşen çocuk sayısı,
- Sınıftaki çocuk sayısı,
- Personel yeterlikleri,
- Programda benimsenen gelişimsel yaklaşım,
- Çocuk- öğretmen etkileşimi,
- Eğitim verenin sürekliliği/tutarlılığı,
- Fiziksel çevre,
- Aile desteği ve işbirliği olarak özetlenebilir (Esse, 2014; Feyman, 2006; MEB, 2015,2016; OECD, 2017a).

Ülkeler bu kalite göstergelerinden yola çıkarak, erken çocukluk eğitimi hizmetlerinin en iyi şekilde nasıl verilebileceği üzerine çalışmalarını yürütmektedir. OECD, Erken Çocukluk Eğitiminin ulusal düzeyde değerlendirilmesinin yeterli görülmemesi, farklı ülkelerin uygulamalarından haberdar olmak, ulusal programların eğitim fırsatları ve çıktılarını diğer ülkelerle karşılaştırmak, değerlendirmek ve geliştirmek için eğitim sistemleriyle ilgili istatistikleri OECD üyesi ve partner ülkelerle paylaşmaktadır. OECD 15 yıldan fazla süredir üye ülkelerin erken çocukluk eğitim ve bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi, politikaların gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesine yardımcı olacak karşılaştırmalı analizler sunmaktadır (OECD, 2016;2017a).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Eylül 2016'da yayınlanan 'Eğitime Kısa Bir Bakış 2016: OECD Göstergeleri" ve Haziran 2017'de yayınlanan "2017'ye Güçlü Bir Başlangıç: Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımında Anahtar OECD Göstergeleri" raporlarından yola çıkarak Türkiye'deki erken çocukluk eğitimi politikalarını ve bu politikaların uluslararası platformdaki durumunu ortaya koymaktır. Bu

yüzden OECD erken çocukluk eğitimi göstergelerinde Türkiye'ye ait verilerin yer aldığı okula kayıt, eğitimden faydalanma süresi, performans, öğretmen-çocuk oranı, öğretmenlerin çalışma koşulları, erken çocukluk eğitimin finansmanı ve annelerin istihdamı göstergeleri incelenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma 'OECD üyesi ve partner ülkeler arasında Türkiye'nin Erken Çocukluk Eğitimi göstergeleri nasıldır?' sorusundan yola çıkılarak Türkiye'nin erken çocukluk eğitimindeki durumunu uluslararası bir değerlendirme sistemini temel alarak incelemekte ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Böylece, bu araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma OECD dokümanlarından yola çıkılarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak yapılmıştır. Nitel araştırma 'Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Doküman analizi ise çalışılan konu ile ilgili yazılı kaynakların incelenmesini ifade eder. Çeken ve Eş'e (2013) göre ise nitel araştırmada yer alan ifadelerin belirlenerek ortaya koyulması kadar bu ifadeler arasında var olan bağlantıların tespit edilmesi nitel araştırma yöntemlerinden dokümanla içerik analizi olarak ifade edilir. Doküman analizi sürecinde sırasıyla araştırma sorusu doğrultusunda dokümanların belirlenmesi, kategorilerin geliştirilmesi, verilerin analiz edilmesi ve sunulması basamakları gerçekleştirilmiştir. OECD (2017a) raporunda belirlenen anahtar zorluklar ve bu zorlukların altında yer alan göstergeler bir değişiklik yapılmadan çalışma sırasında kategori ve alt kategori olarak ele alınmıştır. OECD raporunda bu kategoriler EÇE'nin Finansman, EÇE'de Öğretmen Profili ve Çalışma Koşulları, EÇE Programlarının Çerçevesi, EÇE Erişim ve Yönetim, Erken Çocukluk Programlarına Erişimde Eşitlik, Kaliteli İzleme olarak belirtilmiştir. Bu kategorilerde ve altında yer alan göstergelerde ise Türkiye'ye ait verilerin eksiksiz olması ve karşılaştırmalı verilerin bulunması durumu göz önüne alınarak ilgili alt kategoriler çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışma Grubu

OECD raporlarındaki veriler 2016'da Letonya'nın katılımıyla 36 tam üye ülke ve partner ülkeleri kapsamaktadır ancak çalışmanın amacı Türkiye'nin ülkeler arasındaki konumunu incelemek olduğundan ölçüt örnekleme yöntemi ile ilgili göstergenin en alt ve en üstünde yer alan 2'şer ülke İLE birlikte Türkiye'ye ve OECD ortalamasına yer verilmiştir.

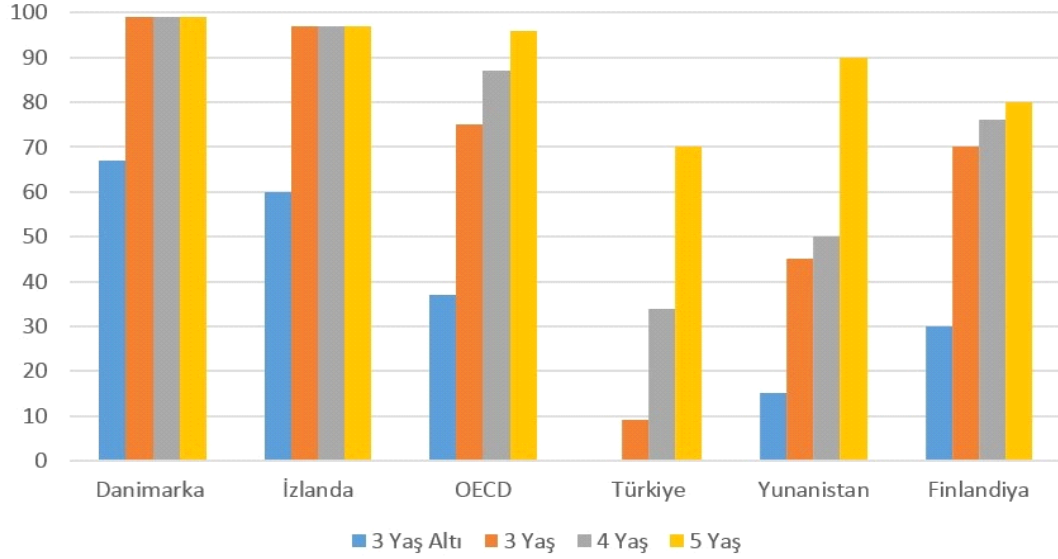
Bulgular

Bu bölümde çalışma sırasında OECD (2017a) raporunda belirtilen kategoriler ve alt kategorilerden elde edilmiş bulgulara yer verilecektir.

1. Erken Çocukluk Eğitimine Erişimde Eşitlik

Erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetlerine erişimde eşitlik, kayıt oranları, 0-5 arası çocuğa sahip annelerin çalışma oranları, sosyoekonomik düzeye göre erken çocuk eğitiminde kalma süresi göstergeleri doğrultusunda incelenmektedir.

Bir ülkede erken çocukluk eğitimine kayıt oranlarının yüksek olması o ülkede erişime eşitliğin de yüksek olduğunu gösteren öğelerden bir tanesidir.

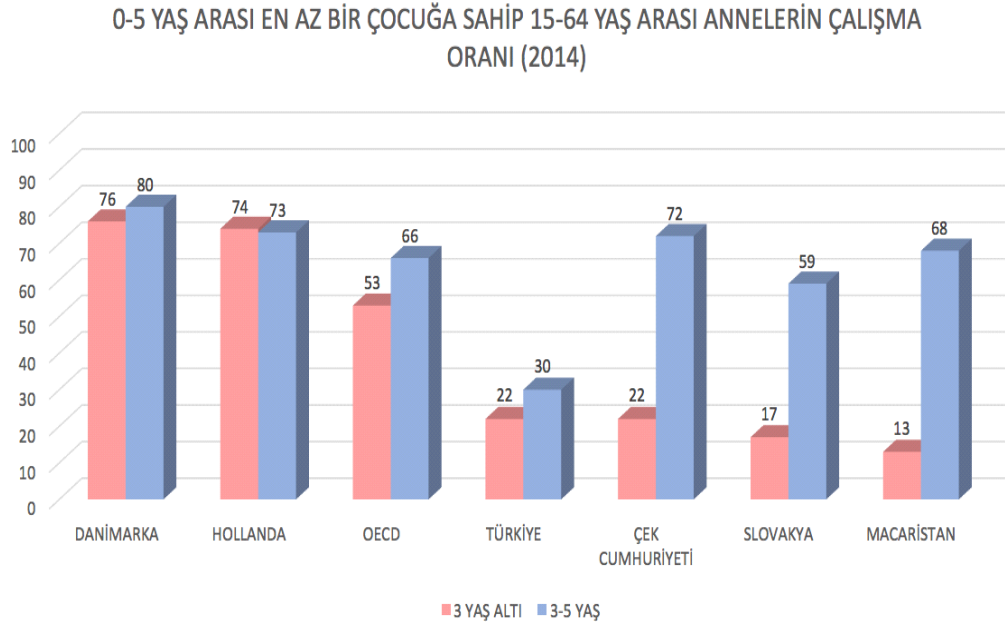
Grafik 1. Erken Çocukluk Hizmetlerine Kayıt Oranları (%) (OECD,2016)

5 yaşındaki çocukların erken çocukluk hizmetlerinden yararlanma oranı OECD ülkelerinin ortalamasında %96 dolaylarında, Danimarka ve İzlanda'da ise %100'e yakındır. Beş yaşta kayıt oranının en az olduğu ülkeler sırasıyla Türkiye (%70), Finlandiya (%80) ve Yunanistan (%89) olarak öne çıkmaktadır.

Üç ve dört yaşlarındaki çocuklar için, Danimarka ve İzlanda'da kayıt oranı değişmemekte, OECD ortalaması 4 yaş için %86 iken 3 yaş için %75'e düşmektedir. Bu oranlar Finlandiya için 4 yaşta %76, 3 yaşta %70, Türkiye için ise 4 yaş %34 iken 3 yaş için %10 civarındadır. Türkiye'nin 3 yaş altı çocuklar için verisi bulunmamaktadır. Bunun sebebi 0-3 yaş kapsayan gündüz bakım evleri ve kreşlerinin Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığının sorumluluğunda olup özel veya doğrudan kamu kuruluşlarına yönelik faaliyet göstermeleri ve Milli Eğitim Bakanlığının denetiminde yer almamaları olabilir. .

Türkiye'de erken çocukluk eğitimine katılım 5 yaşta OECD ortalamasının altında, 3 ve 4 yaşta ise OECD ortalamasının yaklaşık 3'te 1 olduğu görülmekte ve OECD ortalamasında son sırada yer almaktadır. EÇE'ye erişimde eşitlikten

bahsedebilmek için tüm yaş gruplarında okullaşmanın hızla artırılması önem arz etmektedir.

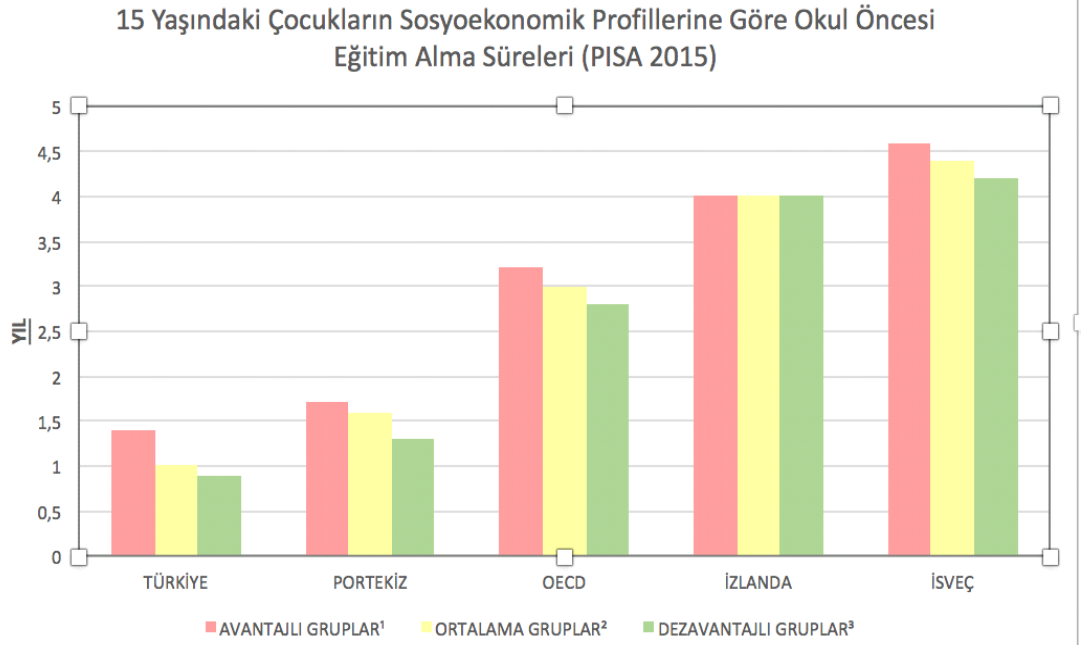

Grafik 2. 0-5 Yaş Çocuğuna Sahip Annelerin İstihdamı (%) (OECD,2017b)

Ekonomik kalkınma, gelir dağılımında eşitlik, insan hakları, cinsiyet rollerindeki eşitsizliğin ortadan kalkması gibi konuların birbiriyle ilişkili olması ekonomide kadın istihdamını vazgeçilmez hale getirmiştir. 3 yaş altı çocuğuşa sahip annelerin en çok istihdam edildiğı ülkeler %76 Danimarka, %74 Hollanda'dır. OECD ülkelerinde bu oran %53 iken, en düşük olduğı ülkeler sırasıyla Macaristan (%13),Slovakya (%17), Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'dir (%22). 3-5 çocuğuşa sahip annelerin istihdamında ise OECD ortalaması dâhil (%66) tüm ülkelerde artış gözlenmektedir. İstihdamın en yüksek olduğı ülkeler Danimarka (%80), Hollanda (%73)'dir. 3 yaş altı çocuk sahibi annelerin istihdamının az olduğı ülkelerde, çocuğuşu 3-5 yaşında olan annelerin istihdamı hızla artarken (Çek

Cumhuriyeti (%72), Macaristan (%68), Slovakya (%59)) Türkiye’de ise yalnızca %22’den %30’a çıkmaktadır.

Çocuklu annelerin istihdam oranı ülkelerdeki eğitime erişime yönelik önemli ipuçları sunmaktadır. Anne istihdam oranı ile erken çocukluk eğitime kayıt oranı doğru orantılı ilerlemektedir(OECD,2016;2017a). Annelerin ücretli şekildeki doğum izin süreleri, doğumdan sonra yarı zamanlı çalışma imkânları ve istihdam oranının artırılması EÇE’ye ihtiyacı ve erişimde eşitliği artıracaktır.

Grafik 3. 15 Yaşındaki Çocukların Sosyoekonomik Profillerine Göre Okul Öncesi Eğitimde Kalma Süreleri (OECD,2017b)

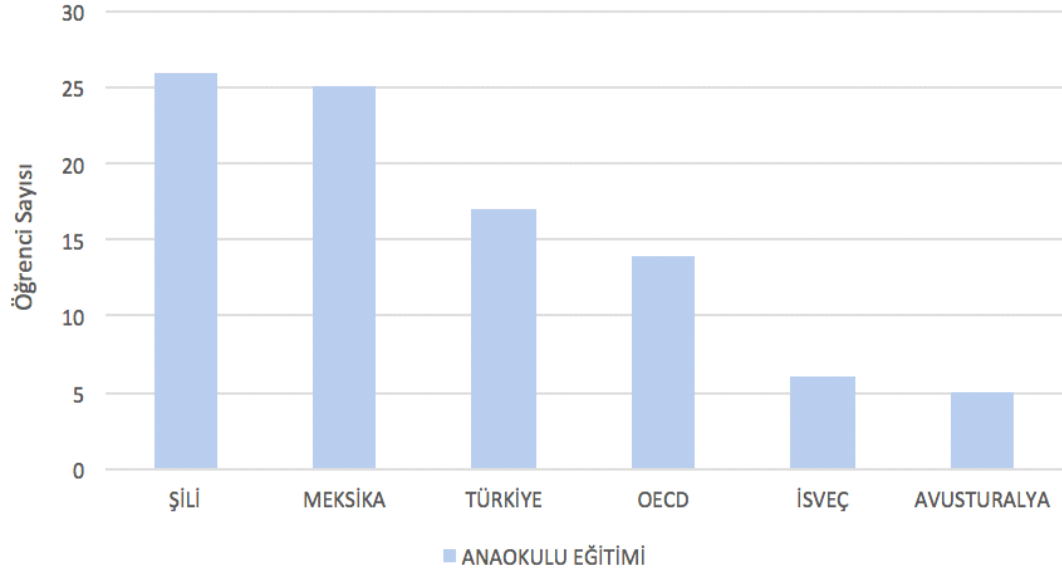
Tüm ülkelerde, avantajlı gruplarda (toplumun en üst çeyreğini oluşturan grup) yer alan çocukların erken çocukluk eğitimi geçirdikleri süre, dezavantajlı gruplarda (toplumun en alt çeyreğini oluşturan grup) yer alan çocukların

geçirdikleri sürelerden daha fazladır. Bu gösterge, ülkelerde erken çocukluk eğitimine erişimde fırsat eşitliğini ifade etmektedir. Çocukların erken çocukluk eğitiminde en uzun süre kaldıkları ülkelerden İsveç'te avantajlı grupta yer alan çocuklar 4,5 yıl, ortalama gruplarda yer alanlar 4-4,5 yıl ve dezavantajlı gruplarda yer alanlar 4-4,25 yıl erken çocukluk eğitiminden faydalanmaktadır. İzlanda'da tüm gruplar için bu süre 4 yıldır. OECD ülkeleri ortalaması avantajlı gruplar için 3,3 yıl, ortalama gruplar için 3 yıl ve dezavantajlı gruplar için 2,7 yıl dolaylarındadır. Erken çocukluk eğitiminden en az süreyle faydalanılan ülkeler Türkiye ve Portekizdir. Portekiz'de sırasıyla avantajlı gruplar 1,7 yıl, ortalama gruplar 1,5 yıl ve dezavantajlı gruplardaki çocuklar 1,3 yıl EÇE'den faydalanabilmektedir. Türkiye'de avatanjlı gruplarda yer alan çocuklar 1,25-1,5 yıl arasında, ortalama gruplarda yer alanlar 1 yıl ve dezavatanjlı gruplarda yer alanlar 0.7-1 yıl arasında erken çocukluk hizmetlerinden faylanabilmektedir.

Sosyo ekonomik düzeyinden bağımsız olarak her çocuğun EÇE'den mümkün olduğunca uzun süre faydalanması, avantajlı gruplarla dezavantajlı grupların faydalanma süresi arasında farkın az olması erişime eşitliğin bir başka göstergesidir. Başka bir deyişle maddi imkanlarından bağımsız olarak her çocuğun en uzun süre EÇE'den faydalandığı ülkelerde erişime eşitlik sağlanabilmiş demektir.

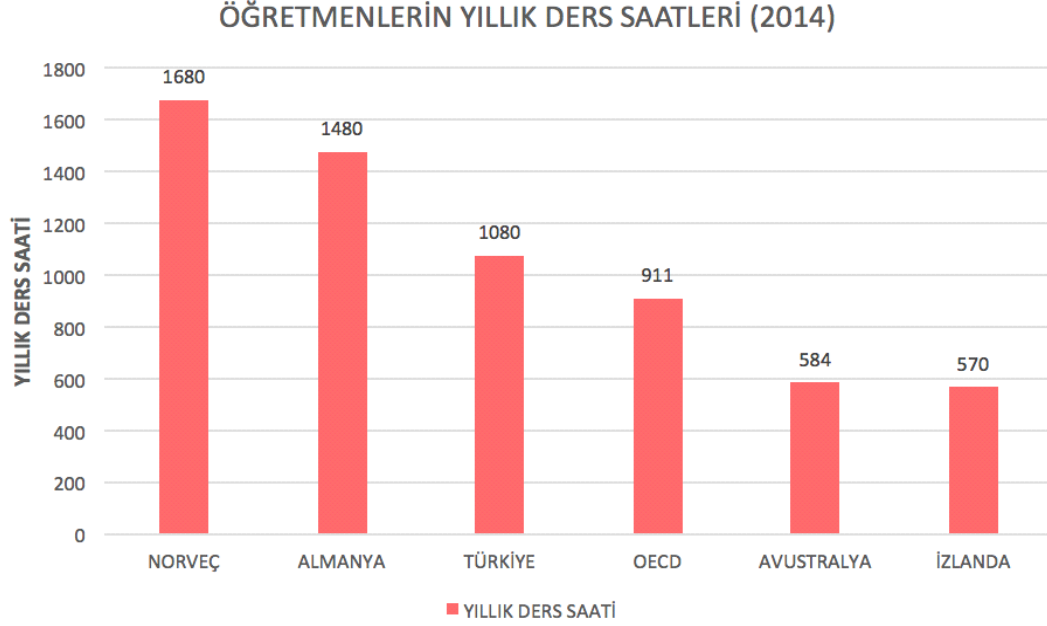
2. Öğretmen İş Gücü ve Çalışma Koşulları

Erken çocukluk programlarının kalitesinde öğretmen ana faktörlerden bir tanesidir. Sınıfta öğretmen başına düşen çocuk sayısı, çalışma saatleri, maaş miktarı, öğretmen profili, öğretmen iş gücü ve çalışma koşullarına yönelik başlıca göstergelerdir (OECD,2017a).

Grafik 4. Okul Öncesi Sınıflarında Öğretmen Başına Düşen Çocuk Sayısı (OECD,2017b)

OECD ülkelerinde öğretmen başına düşen çocuk sayısı ortalaması 14 olsa da ülkeler arasında fazlaca değişiklik görülmektedir. Fransa, Şili ve Meksika'da bu sayı 25 civarında iken Avustralya ve İsveç'te bu oran 5-6 civarındadır. Kimi ülkelerde (Fransa, Şili, Meksika, Çin, Norveç) yardımcı personel (eğitim asistanı)-çocuk oranı öğretmen-çocuk oranından en az 3 puan daha düşüktür. Bu durumda sınıfta eğitim sırasında öğretmene yardımcı personelin varlığının öğretmenin çalışma koşullarına ve programın kalitesine katkı sağladığı düşünülebilir. Bu şartlar göz önüne alındığında öğretmen başına düşen çocuk sayısının en yüksek olduğu ülkelerden biri olarak Türkiye öne çıkmaktadır. Öğretmen başına düşen çocuk oranı öğretmenin çalışma koşullarını doğrudan etkilemektedir(OECD 2015;2016;2017).

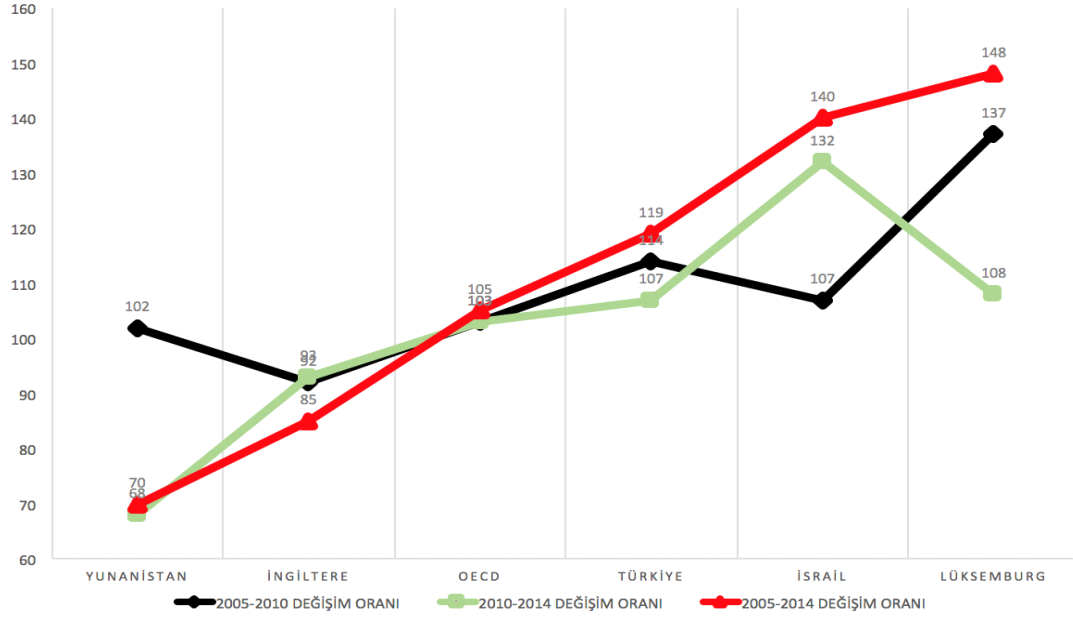

Grafik 5. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yıllık Ders Saatleri(OECD,2016)

Öğretmenlerin yıllık ders saatlerinin en yüksek olduğu ülkeler 1680 (220gün) Norveç, Almanya 1480 saat (190 gün)tir. En düşük olduğu ülkeler ise Avusturalya 584 saat (yaklaşık 200 gün) ve İzlanda 570 saat (220 gün)'tir. Türkiye'de ise öğretmen ders saatleri 1080 saattir (180 gün).

Tablo öğretmenlerin yıllık çalışma saatlerini değil, ders saatlerini göstermektedir çünkü tek başına öğretmenlerin yıllık çalışma saatleri günlük iş yüklerini temsil etmede yetersiz bir veridir. Eğitim öğretimin süresi ülkelere göre farklılık göstermektedir. Örneğin Fransa'da 162 gün, Türkiye'de 180 gün, Norveç ve İzlanda'da ise 220 gün eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. OECD ülkelerinin ortalaması ise 190 gün ve 1005 saat eğitim-öğretim saatidir. Benzer şekilde, okullardaki yıllık eğitim saatleri de öğretmenlerin çalışma saatlerini göstermek için yeterli veri değildir çünkü Yunanistan ve İngiltere'de öğretmenler çalışma saatinin %65'den daha azını yüz yüze öğretim ile geçirirken Türkiye, Macaristan ve Fransa için bu oran %90'ın üzerindedir. OECD ortalamasına göre ise öğretmenler çalışma saatlerinin %83'ünü yüz yüze

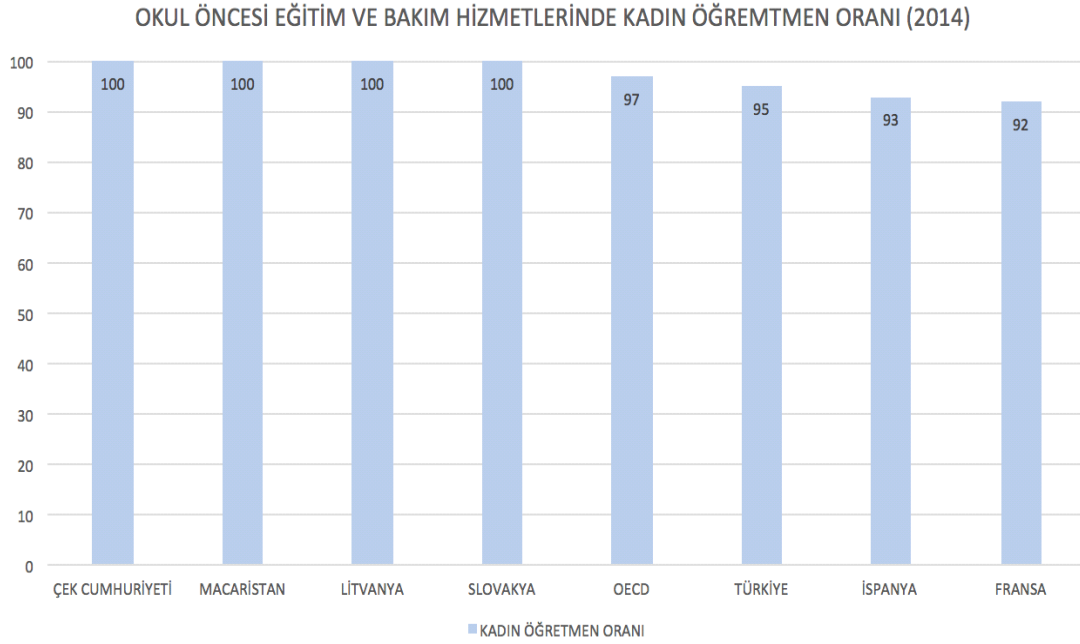
öğretim ile geçirmektedir. Öğretmenlerin iş gücünün adaletli olması ve çalışma koşullarındaki rahatlık erken çocukluk eğitimi programlarında kaliteyi artıran öğelerden bir tanesidir.

Grafik 6. Okul Öncesi Öğretmenlerinin 2005-2014 Yılları Arasında Maaş Değişim Oranları (%) (OECD,2017b)

OECD ülkeleri arasında öğretmen maaşları; sınıftaki çocuk sayısı, çocukla geçirilen süre, meslekte geçirilen süre ve performans gibi farklı değişkenlerden etkilenirken Türkiye’de öğretmen maaşları bu değişkenlerden etkilenmemektedir. OECD ülkelerinin ortalamasına göre 2005-2014 yılları arasında, öğretmenlerin maaş artışı %5’tir. Son yıllardan yaşanan ekonomik krizin etkisiyle, öğretmen maaşlarında Yunanistan’da %32’lik, İngiltere’de ise %15’lik bir kayıp yaşanmıştır. 2005-2014 yılları arasında öğretmen maaşlarının en çok arttığı iki ülke ise %40 ile İsrail ve %48 ile Lüksemburg’dur. Türkiye’de

2005-2014 yılları arasında öğretmen maaşlarında %19 artış görünmüştür. Öğretmenlerin refah düzeyinin artması performanslarını doğrudan etkilerken aynı zamanda öğretmenlik mesleğinin itibarının artmasında ve başarılı öğrencilerin öğretmenlik mesleğini seçmesinde doğrudan etkili olmaktadır (OECD,2017a). Maaş artışı öğretmenlerin alım gücü ve yaşam şartları hakkında bilgi vermemekle birlikte öğretmenlik mesleğinin gördüğü talebe yönelik ipuçları sunabilmektedir.

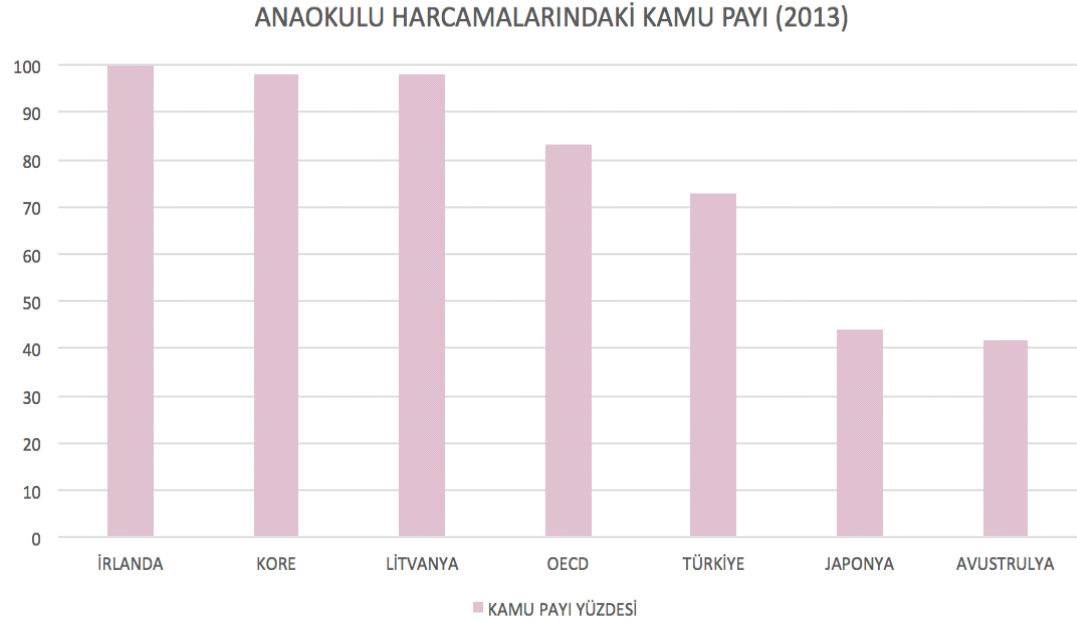
Grafik 7. Kadın Okul Öncesi Öğretmenlerin Oranı (%) (OECD,2017b)

Erken çocukluk hizmetlerindeki öğretmenlerin büyük bir bölümünün kadın olduğu görülmektedir. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Litvanya'da kadın öğretmenlerin oranı %100'dür. OECD ülkeleri ortalamasına göre ise erken çocukluk kurumlarında öğretmenlik yapanların %97'si kadındır. Kadın öğretmen oranının en düşük olduğu ülkeler ise Fransa, İspanya ve Türkiye olarak öne çıkmaktadır. Her alan gibi öğretmenlik mesleğinde de cinsiyet

eşitliğinin sağlanması eğitim hizmetlerinin kalitesinin artırılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu yüzden öğretmenlik mesleğinin sadece “kadın mesleği” olarak nitelendirilmemesi ve erkek öğretmen sayısının artması, erken çocukluk programlarının kalitesinin ve öğretmenlik mesleğinin değerinin artmasını sağlayacaktır.

3. Erken Çocukluk Eğitiminin Finansmanı

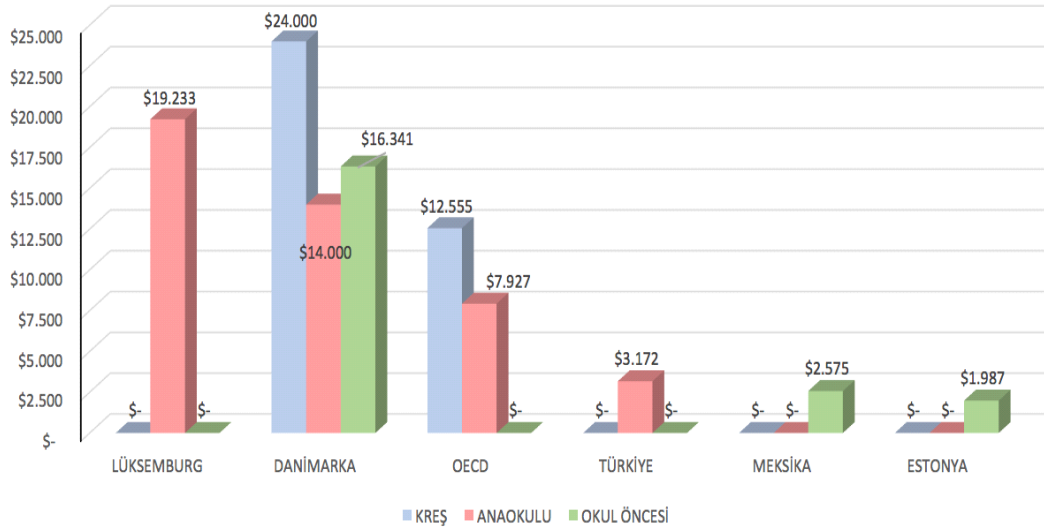
Erken çocukluk eğitimi hizmetlerine yapılan harcamaların miktarı, harcama miktarlarındaki kamu payı yüzdesi ilgili ülkelerde EÇE’ye verilen önemi göstermekle birlikte, EÇE’nin kalitesi ve erişimi artıran unsurlardandır (OECD,2017a).

Grafik 8. Okul Öncesi Harcamalarındaki Kamu Payı (%) (OECD,2017b)

Erken çocukluk hizmetlerinde kamu payının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla İrlanda, Güney Kore ve Litvanya olurken, kamu payının en az olduğu ülkeler ise %40-42 civarında olan Avusturalya ve Japonya'dır. OECD ülkelerinde yapılan harcamaların %82'si kamu tarafından yapılırken, ülkemizde bu oran %70'in biraz üzerindedir. Erken çocukluk eğitim ve bakım hizmetlerinin finansmanı tüm ülkelerde büyük ölçüde kamu harcamalarından sağlanmaktadır. Bu harcamaların kamu tarafından yapılma oranı artıkça erken çocukluk eğitime erişim, kayıt oranı ve eğitimde kalış süresi de artmaktadır. Erken çocukluk eğitime erişimin ve kalış süresinin artırılması için kamu harcamalarının da artırılması önem taşımaktadır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE BAKIM HİZMETLERİNDE ÇOCUK BAŞINA DÜŞEN YILLIK HARCAMA (2013)

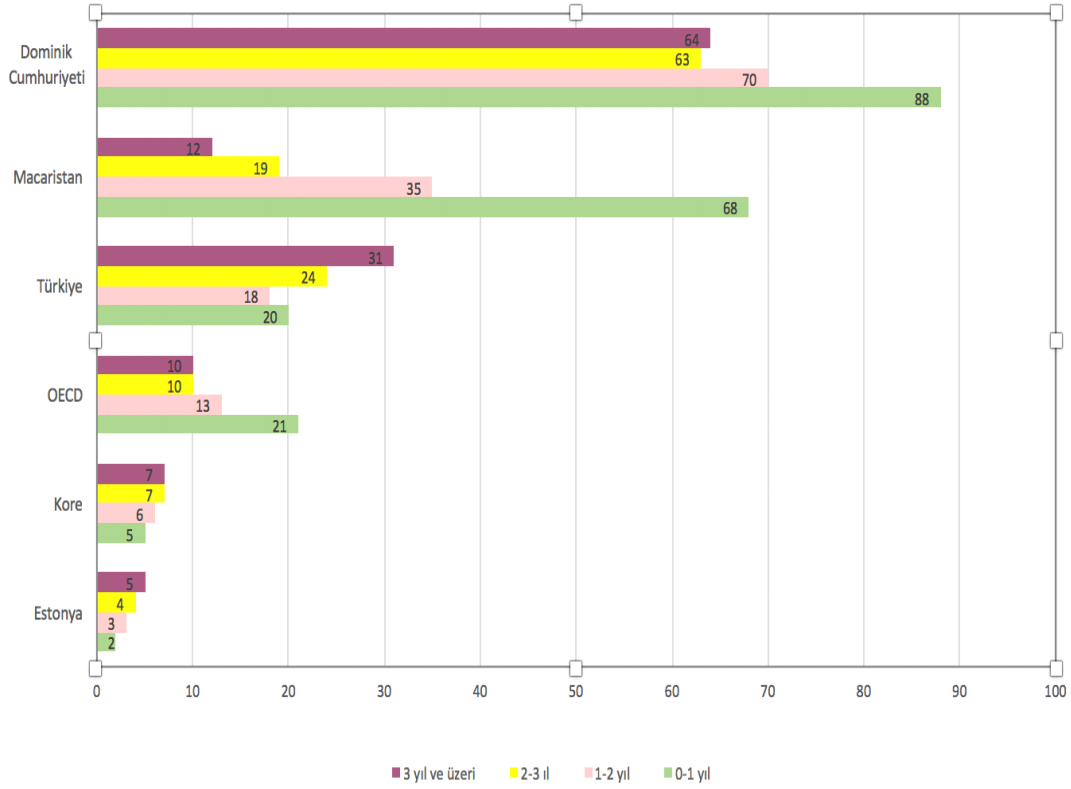
Grafik 9. Erken Çocukluk Hizmetlerinde Çocuk Başına Yapılan Harcama (Dolar)(OECD,2016)

OECD ülkelerinin ortalaması çocuk başına harcaması kreş hizmetleri için 12.555 dolar, anaokulu için ise 7.927 dolardır. Bu harcamaların en yüksek olduğu

lkeler; Lüksemburg 19.233 dolar, Danimarka kreş düzeyinde 24.000, anaokulu düzeyinde 14.000 ve okul öncesi (lkokula hazırlık kapsamında) düzeyinde 16.341 dolardır. En az harcama yapan ülkeler ise sırasıyla Estonya 1.987, Meksika 2.575 ve Türkiye 3.172 dolardır. Çocuk başına yapılan harcama; personel giderleri, kullanılan materyaller, eğitimin süresi, devam eden çocuk sayısı gibi birçok değişkenden etkilenmektedir. Genel olarak, 3 yaş altı çocuklara yapılan harcama diğer yaş gruplarına yapılan harcamadan daha yüksektir. Ancak Türkiye’de 3 yaş altı çocuklar için yapılan harcama Milli Eğitim Bakanlığı’nca gerçekleştirilmediği için ilgili kalemdeki verileri bulunmamaktadır.

4. Kaliteli İzleme

Erken ocukluk eğitimindeki programların verimliliğinin doğru şekilde değerlendirilebilmesi için eğitimden faydalanmış çocukların uzun süreli izlenmesi önem arz etmektedir. İzlemenin kaliteli şekilde gerçekleştirilmesi, hem programların değerlendirmesi hem de programlarda minimum geçirilmesi gereken sürenin belirlenmesinde önemli ipucu sağlamaktadır (OECD,2017a).

Grafik 10. Okul Öncesi Eğitimde Kalma Sürelerine Göre 15 Yaşındaki Öğrencilerin PISA’da Düşük Performans Gösterme Oranları (%) (2017b)

Grafik 9’ da görüldüğü üzere okul öncesinde geçirilen eğitim süresinin arttıkça öğrencilerin düşük performans gösterme oranı azalmaktadır. Kore ve Estonya’da okul öncesi eğitim süresi uzadıkça öğrencilerin PISA’da başarı gösterme düzeyi artarken, Türkiye’de , okul öncesi eğitimin süresi uzadıkça düşük performans gösterme oranı da artmaktadır. Ancak Kore ve Estonya’da öğrencilerin başarı düzeyi yüksek olduğu için bu farklılık göz ardı edilebilirken; Türkiye’de okul öncesi eğitim alma süresinin artmasıyla düşük performans gösterme oranı da artmaktadır. Türkiye bu kategoride bu konumdaki tek ülkedir. Erken çocukluk hizmetlerinde sadece sürenin değil program kalitesinin de önemli olduğu açık şekilde ortadadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulguların ilgili kategoriler halinde tartışılması ile sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Erken Çocukluk Eğitimine Erişimde Eşitlik

Türkiye’de 3-4 ve 5 yaşlarındaki çocukların erken çocukluk eğitimine kayıt oranı OECD ortalamasının altındadır (Grafik 1). Erken çocukluk eğitimine kayıt oranının artmasının sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan refah düzeyini arttırabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Sylva ve arkadaşlarının (2007) okul öncesi eğitimin bireye sağladığı katkıları inceledikleri çalışmalarında okul öncesi eğitime katılım oranının artmasının, ailelerin sosyo-ekonomik özelliklerini daha az etkilediği ve fırsat eşitliğini arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan çalışmalar tüm gelişim alanlarında hayatın ilk yıllarının çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Yüksek kalitede erken çocukluk eğitimi çıktılarının yaşamın geri kalanında da çocuklara katkı sağlamaktadır (Essa,2014; OECD, 2015; 2016; 2017a). Gelişim ve öğrenmesinin en hızlı olduğu yıllarda yeterli eğitimi alamayan çocuk, sonraki yıllarda daha büyük engellerle karşılaşmaktadır. Ekonomik refah düzeyi yüksek olan birçok OECD ülkesinde erken çocukluk eğitimine katılımın yüksek olması zorunluluktan değil; programlara erişimin ücretsiz, anne istihdam oranının yüksek, ailelerin erken çocukluk eğitiminin gerekliliğine inanmış ve katılıma istekli olmasındandır (OECD,2017a).

Kadınların iş gücüne katılımını doğrudan etkileyen en temel faktörlerden biri de erken çocukluk hizmetlerinin kalitesi ve onlara erişimdir. 0-5 yaş arasındaki çocukların erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetlerine kayıt oranları ile annelerin çalışma oranları (Grafik 2) arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle çocuğun bakım ve ilgiye daha çok ihtiyaç duyduğu 0-3 yaş arasındaki dönemde bu ilişki daha da güçlenmektedir. Yani, çalışan annelerin çocukları erken yaşta erken çocukluk eğitim sistemine kayıt olmakta, aynı zamanda çocuğu erken çocukluk hizmetinden kaliteli ve düşük ücretle ya da parasız yararlanabilen anneler iş gücünde daha fazla yer almaktadır. Çocuğun 3 yaş altında erken çocukluk eğitimine katılımının fazla olduğu ülkelerde, kadın istihdamı da aynı oranda artmakta ve bu iki durum birbirini doğrudan

etkilemektedir. Kadın istihdamının yüksek olduğu ülkelerdeki ekonomik gelişmişlik de erken çocukluk eğitimi programlarının kalitesinde doğrudan etkilidir (OECD,2016).

Erken çocukluk eğitiminden faydalanma süresinde sosyo-ekonomik yapı önemli bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. OECD ülkelerine kıyasla, Türkiye’de avantajlı, orta ve dezavantajlı gruplarda bulunan çocukların okul öncesi eğitimde kalma sürelerinin daha az olduğu görülmüştür (Grafik 3). OECD ülkelerinde, erken çocukluk programlarında bulunan çocuklar arasında giderek büyüyen ekonomik, sosyal ve kültürel eşitsizlikler birçok ülkede sorun teşkil etmeye başlamıştır. Yüksek kaliteli erken çocukluk programına en çok ihtiyaç duyan ailelerin eğitime ilgisiz oluşu, bilgi eksikliği ve yeterli zamanının olmayışı en sık karşılaşılan probleminden biridir.

Örneğin PISA’ya katılan 15 yaşındaki öğrencilerden dezavantajlı grupta yer alanların %72’si erken çocukluk eğitiminden faydalanabilirken, avantajlı grupta yer alanların %82’si erken çocukluk eğitiminden faydalanmaktadır. Türkiye, Slovakya ve Amerika’da bu oran (%15-%30) artmaktadır. Oysa, yüksek kalitede erken çocukluk eğitiminden en büyük faydayı dezavantajlı gruplarda yer alan çocuklar sağlamaktadır. Erken çocukluk hizmetlerinden faydalanma süresi fırsat eşitliği ve eğitimden sağlanan fayda ile doğrudan ilgilidir; çünkü 15 yaşında maksimum performans göstermek için çocuğun erken çocukluk eğitiminde kalması gereken süre en az iki yıldır (OECD 2015;2017a).

Öğretmen İşgücü ve Çalışma Koşulları

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (Grafik 4), öğretmenlerin yıllık ders saatleri (Grafik 5) ve öğretmen maaşları (Grafik 6) çalışma koşullarını ve program kalitesini etkileyen önemli etkenlerdendir. Türkiye’de, öğretmen başına düşen çocuk sayısının ve yıllık ders saatlerinin (1080 saat) OECD ülkelerine kıyasla daha fazla olduğu bulunmuştur. Personel politikalarındaki fazla ders yükü, personel başına düşen çocuk sayısının fazlalığı, yeterli ödeme yapılmaması ve personel yeterliliğinde aranan ölçütler erken çocukluk programlarının kalitesini düşürmektedir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının az olması, öğretmenin çocukların bireysel ihtiyaçlarına daha fazla yoğunlaşmasına izin verirken, öğretmenin sınıfta daha az bölünmesini sağlamakta ve küçük gruplarda öğretmenin etkililiğini arttırmaktadır. Yapılan çalışmalar öğretmenlerin iş doyumunun ve çalışma koşullarının

geliştirilmesinin programın kalitesine de katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Öğretmenlerin çalışma koşullarının geliştirilmesi için de;

- Düşük öğretmen-çocuk oranı ve az sayıda çocuk,
- Ücret artışlarında rekabet ve yan hakların artırılması,
- Adil iş takvimi ve çalışma süresi,
- Personel değişiminin sınırlı tutulması,
- Kaliteli fiziksel çalışma ortamı,
- Destekleyici bir merkezi anlayış olması gerekmektedir (OECD 2016;2017a).

Bazı ülkelerde, erken çocukluk eğitim hizmetlerinde çalışan öğretmenlerin koşulları gelişse de, erkek öğretmen oranının arttırılmasına yönelik çalışmalar henüz yeterli sonucu vermemiştir. Tüm ülkelerde bu oran %90'ın üzerindedir. (Grafik 7). Okul öncesi öğretmenliği hala kadın mesleği olarak görülmekte ve çoğunlukla kadınlar tarafından tercih edilmektedir. Diğer alanlarda olduğu gibi erken çocukluk hizmetlerinde de cinsiyet eşitliğinin sağlanması erken çocukluk programlarındaki kaliteyi de doğrudan arttıracaktır. Sınıflarda erkek öğretmenlerin de bulunması erkek çocuklar için rol model sağlamakla birlikte, gelecek nesillerin öğretmenliğe yönelik cinsiyet algılarını da değiştirecektir (OECD,2017a).

Erken Çocukluk Eğitiminin Finansmanı

Erken çocukluk eğitimine ayrılan finansman program kalitesini doğrudan etkilemektedir. EÇE'ne erişimde eşitlik ve sürdürülebilirliğin olması kamu finansmanını ile doğrudan ilgilidir. Türkiye'de erken çocukluk eğitimine ayrılan kamu payı OECD ortalamasına yakındır (Grafik 8). Okul öncesi ve ilköğretime yapılan kamusal harcamaların birçoğu düşük gelir seviyesinden insanlara ulaşmaktadır. Bu durum gelirler arası var olan eşitsizliğin ortadan kalkmasında iyileştirici etkiye sahiptir (Polat, 2009). Eğitime ayrılan kamu payı arttıkça eğitim hizmetleri herkes için karşılanabilir olmakta ve fırsat eşitsizliği ortadan kalkmaktadır.

Erken çocukluk hizmetlerinde çocuk başına yapılan harcama (Grafik 8) ülkelerin GSMH'si (Gayri Safi Milli Hasıla) ile doğrudan ilgilidir ancak çocuk başına yapılan harcama birçok farklı kalemi içerdiği ve (personel maaşları, fiziksel ortam harcamaları vs.) programın kalitesi üzerinde de etkiye sahip olduğu için miktarı da önem arz etmektedir. (OECD 2015; 2017a). OECD ülkeleri ile kıyaslandığında, Türkiye'de çocuk başına yapılan harcamanın oldukça az olduğu görülmüştür (Grafik 9). Erken çocukluk eğitimi için harcanan her 1 dolar, ekonomiye 17 dolar olarak dönmektedir (Akt. Essa,2014). Bu yüzden kamu düzeyinde ya da çocuk başına yapılan harcamalar uzun vadede ülke ekonomisine katkı olarak geri dönmektedir.

Kaliteli İzleme

Erken çocukluk eğitimi programlarının etkililiğinin belirlenmesinde uzun süre izlemeler hayati öneme sahiptir. Erken çocukluk eğitiminin yaşamın ileriki yıllarında akademik hayata katkısının ve programın ihtiyaçlara göre nasıl düzenleneceğinin belirlenmesi için kaliteli izlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Erken çocukluk eğitiminden faydalanma süresi ile PISA sınavında düşük performans gösterme arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır (Grafik 10). Türkiye'nin bu alandaki verilerinden beklenenin aksi bir durum ortaya çıkmıştır; okul öncesi eğitimde kalış süresinin uzaması ile PISA performansı düşmektedir. Bu durum EÇE'de geçirilen sürenin yanı sıra eğitim kalitesinin de önemli olduğunu göstermektedir. OECD ülkelerinin ortalamasına bakıldığında ise erken çocukluk hizmetlerinden yararlanma süresi ile 15 yaşındaki öğrencilere uygulanan PISA testi puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Erken çocukluk eğitiminden ortalama 2 ile 3 yıl arasında faydalanmış bir çocukla, 1 ile 2 yıl arasında faydalanmış bir çocuğun PISA sonuçları arasında bilim testinde 16 puan fark ortaya çıkmaktadır. PISA testinden yüksek performans gösterebilmek için bir çocuğun en az 2 yıl süreyle erken çocukluk eğitiminden kaliteli şekilde faydalanması gerekmektedir (OECD,2017a).Araştırma bulgularından yola çıkarak ülkemizde erken çocukluk hizmetlerinden maksimum düzeyde fayda sağlanması için aşağıdaki öneriler uygulanabilir:

- Kreş (3 yaş altı) ve Okul Öncesi Eğitime erişim tamamıyla parasız ve zorunlu hale getirilmeli, ulusal düzeyde bilinçlendirme ve teşvik

çalışmaları düzenlenmelidir. Bu şekilde bu yaş gruplarındaki okullaşma ve anne istihdam oranı artırılabilir.

- Çocuk başına yapılan harcamalar OECD ortalamasına yükseltilerek erken çocukluk eğitime erişim ve kalma süreleri artırılabilir.
- Araştırmacılar aileler ile yapılacak geniş çaplı çalışmalarla, ailelerin çocuklarını erken çocukluk eğitime göndermeme sebeplerini belirleyip bu doğrultuda politikalar geliştirilmesi için alana doğrudan katkı sağlayabilirler.
- Erken çocukluk hizmetlerinde çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları (yardımcı personel, maaş, öğretmen başına düşen çocuk sayısı ve grup büyüklüğü) iyileştirilerek program kalitesine doğrudan katkı sağlanabilir.
- Özellikle dezavantajlı gruplarda yer alan çocukların erken çocukluk eğitime devamının sağlanması için bu çocukların bulunduğu bölgelerde gezici ya da sabit okulların açılması ve okullarda ailelerin de yer alabileceği kurslar ve aktivitelerin düzenlenmesi ailelerin bilinçlenmesini ve kayıt oranlarının artmasını sağlayabilir.

Kaynakça

Çeken, R. ve Eş, H. (2013). Bilimsel Araştırmalarda Doküman Analizi. S. Baştürk (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (327-338). Ankara: Vize Yayıncılık.

Essa, E. (2014). *Introduction to early childhood education* (7th ed.). Clifton Park, NY: Thomson Delmar Learning.

Feyman, N. (2006). *Okul öncesi eğitim kurumlarında kalitenin çocukların gelişim alanları üzerine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

MEB (2015). *Okul öncesi ve ilköğretim kurumları standartları kılavuz kitabı*. 02.08.2017 tarihinde tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_04/09112933_kurumstandartlarklavuz_kitap.pdf adresinden indirilmiştir.

MEB (2016). *Okul öncesi ve ilköğretim kurumları standartları kılavuz kitabı*. 02.08.2017 tarihinde tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_08/12103838_kilavuz_kitap_12_08_2016.pdf adresinden indirilmiştir.

OECD (2015), *Starting strong IV: monitoring quality in early childhood education and care*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264233515-en>

OECD (2016), *Education at A Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2016-en>

OECD (2017a), *Starting strong 2017: key OECD indicators on early childhood education and care*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264276116-en>

OECD (2017b) *OECD Onlien education database*. 05.08.2017 tarihinde www.oecd.org/education/database.htm adresinden erişilmiştir.

UNDP (2015). *Sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler*. 01.08.2017 tarihinde <http://www.kureselhedefler.org> adresinden erişilmiştir.

Polat, S. (2009). *Türkiye’de eğitim politikalarının fırsat eşitsizliği üzerindeki etkileri*. Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi.

Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project Technical Paper 12: The Final Report-Effective Pre-School Education.*

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri.* (6.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.